

Smernice Univerze v Ljubljani za izvedbo kombiniranega učenja (blended learning) in uporabo IKT v študijskem procesu

UVOD IN IZHODIŠČA

Uvedba in uporaba spletnih učnih okolij in informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) za izvajanje kombiniranega študijskega procesa na Univerzi v Ljubljani (UL) je odraz družbenega in tehnološkega razvoja in predstavlja (pro)aktivnost izobraževalnega dela na univerzi. Uvaja in izvaja se na podlagi premišljenega strateškega razvoja univerze in razumevanja učnih procesov v visokem šolstvu v spremenjenih okoliščinah digitalne preobrazbe sodobnih družb.

Razširjenost rabe IKT v času epidemije COVID-19 oz. t.i. kriznega poučevanja na daljavo, je nekatere raziskovalce na področju edukacijskih ved navedla na misel, da smo vstopili v post-digitalno učenje, kjer dihotomna delitev na pred-digitalno, »tradicionalno«, in digitalno poučevanje ni več smiselna. Na UL zagovarjamo stališče, da izobraževanje na skupni fizični lokaciji (*on site*) predstavlja pomemben dejavnik socializacije, socialne integracije in intelektualnega oblikovanja študentov in študentk na vseh stopnjah študija. Zato še naprej podpiramo oblike dela, pri katerih pedagoški proces poteka v istem prostoru in istočasno z izvajalci in študenti in študentkami (*sinhrono poučevanje*) ter s tem omogoča in spodbuja te procese. Upoštevamo pa tudi, da je IKT nepovratno vstopila v človeške odnose, tudi v izobraževanje, in vpliva na spremembo v procesih učenja in poučevanja (*asinhrono poučevanje* in *poučevanje na daljavo*). Digitalizacija v poučevanju s premišljeno uporabo lahko prispeva k učnim in kulturnim inovacijam v izobraževanju in sooblikuje na družbene potrebe odzivno akademsko okolje.

S *Smernicami* želimo spodbuditi članice, visokošolske učitelje in učiteljice, sodelavce in sodelavke, da uvedejo in izvajajo kontaktne oblike študijskega procesa tudi v spletnem okolju in s tem dopolnjujejo in/ali delno nadomestijo tradicionalne kontaktne oblike študijskega dela. Ker so tako na ravni Evropske unije kot v Sloveniji politike digitalnega prehoda šele v polnem nastajanju, so *Smernice* začasen dokument.¹ Oblikovali smo jih na pobudo nekaterih članic UL² kot odziv na neposredno izkušnjo reorganizacije pedagoškega dela v času epidemije Covid-19; in s ciljem aktivnega sodelovanja v digitalni preobrazbi visokošolskega prostora.

Digitalizacija izobraževanja: evropski in nacionalni okvir

Evropska komisija je 18.januarja 2022 objavila besedilo *Evropske strategije za univerze*, v katerem univerzam dodeljuje ključno vlogo v spopadu z družbenimi izzivi 21. stoletja. »Odlične in vključujoče univerze«, je zapisano v dokumentu, so »pogoj in temelj odprtih, demokratičnih, pravičnih in trajnostno naravnanih družb«.³ Da bi visoko šolstvo lahko odigralo svoje poslanstvo v soočanju z globalnimi spremembami, mora vpeljati modele izobraževanja, ki bodo »odporni na prihodnost« (*future-proof education*). Zelene in digitalne kompetence so temeljno ogrodje te odpornosti, univerze pa osrednji nosilci opolnomočenja, ki ga te kompetence zagotavljajo za zdajšnje in prihajajoče generacije.

¹ Smernice so omejene na časovno obdobje do sprejetja institucionalne strategije za digitalizacijo. Evropska komisija namreč pričakuje, da bo do srede leta 2024 uresničena *Evropska strategija za univerze* (glej v nadaljevanju), ki med drugim predvideva poln vstop univerz v digitalno izobraževanje.

² V delovni skupini so sodelovali: dr. Ksenija Vidmar Horvat (prorektorica UL), dr. Andreja Cirman (UL EF), dr. Katja Lozar Manfreda (UL FDV), dr. Helena Prosen (UL FKKT), dr. Marko Radovan (UL FF), dr. Mojca Šraj (UL FGG), dr. Katja Tomažin (UL FŠ), dr. Iva Nežič Glavica (UL TEOF), dr. Mitja Dečman (UL FU), dr. Janez Bešter (Center DiUL), dr. Tajan Trobec (UL FF).

³ <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>.

Evropska strategija za univerze navaja, da je izkušnja pandemije pokazala prožnost in prilagodljivost visokošolskega okolja na krizne okoliščine, pa tudi, da digitalne rešitve ne morejo in ne bi smele polno nadomestiti fizičnih aktivnosti. »Prihodnost bi morala biti osnovana na hibridnih rešitvah, z dobro mero uravnoveženosti med fizično prisotnostjo in digitalnimi orodji«. Digitalne veščine in digitalna pismenost, še izpostavlja dokument, ne bi smele biti omejene samo na študijske programe, povezane z digitalno tehnologijo in tehničnim znanjem, temveč morajo zajeti vse vede in discipline, na primer agronomijo in medicino. Dokument evropske univerze poziva, da postanejo vodilne institucije skupne digitalne preobrazbe na ravni EU. Na UL s Smernicami izražamo željo, da digitalni prehod in digitalna pismenost zajameta tudi humanistiko in družboslovje ter da je le širok interdisciplinaren okvir tisti, ki omogoča preudarno, kritično in odgovorno vstopanje v digitalno preobrazbo.

V *Resoluciji o nacionalnem programu visokega šolstva v Sloveniji do 2030*⁴ je digitalizaciji odmerjena pomembna strateška vloga v odzivanju na potrebe iz okolja. Cilj 5.2 navaja:

Visoko šolstvo bo upoštevalo in sooblikovalo smernice digitalne preobrazbe na področjih poučevanja, naprednih ter inovativnih pedagoških praks, digitalne pismenosti, raziskovalnih, umetniških in upravnih procesov, jih kritično ovrednotilo in smiselno uporabljalo ter vzpostavilo sistemsko in normativno okolje, ki spodbuja digitalno preobrazbo.

Tudi *Resolucija* izpostavlja, da mora razvoj na področju poučevanja in učenja na daljavo še naprej vključevati "živi stik« ter služiti kot opora pri razvoju kreativnosti, kakovosti in prožnosti učnega okolja. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport je leta 2021 ustanovilo Službo za digitalizacijo izobraževanja (SDI); načrtuje vzpostavitev Centra za celovito koordinacijo digitalnega izobraževanja. Univerzam je naložena naloga, da same izdelamo strategije digitalnega prehoda na področju izobraževanja, raziskovanja in upravljanja.

V luči napovedanega načrtovanja skupne nacionalne politike na področju digitalnega izobraževanja in digitalne pedagogike, so *Smernice* prehodni in začasni dokument, ki omogoča postopno prilagajanje in soudeležbo v razmisleku o digitalnem prehodu v Sloveniji. Univerza v Ljubljani si bo z lastnim pilotnim raziskovanjem prizadevala za oblikovanje inovativnih, kreativnih in dinamičnih učnih okolij, ki bodo omogočala nadgradnjo učenja v fizičnih predavalnicah; in vzpostavljala pogoje za različne oblike virtualnega akademskega ekosistema, ki bo odprt do lokalnih skupnosti in procesov internacionalizacije.

V tem dokumentu se izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, uporabljajo za vse slovnične spole.

TRENTNO OPREDELJENE UČNE OBLIKE IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROCESA NA UL

V učnih načrtih predmetov/učnih enot študijskih programov UL so predvidene naslednje učne oblike:

1. Predavanja
2. Seminarji
3. Vaje
4. Klinične vaje
5. Druge oblike študija
6. Samostojno delo

Kontaktne učne oblike so navedene v točkah 1-5.

⁴ <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=13192>.

Tradicionalno se vse kontaktne učne oblike izvajajo v skladu z učnimi načrti in v za to predvidenih fizičnih prostorih s fizično prisotnostjo učiteljev, sodelavcev ter študentov na isti lokaciji (predavalnica, seminarska soba ...) ter ob istem času. Pri tem izvajalci za boljšo izvedbo izbrane oblike dela in učinkovitejše doseganje učnih izidov uporabljajo sredstva, opremo in didaktične pripomočke (tudi spletna učna okolja in IKT), ki so na voljo v tem času in prostoru.

1. UPORABA IKT IN SPLETNEGA UČNEGA OKOLJA ZA IZVAJANJE ŠTUDIJSKEGA PROCESA NA UL

Za izvajanje študijskega procesa se na UL uporablja različna spletna učna okolja in IKT. Njihova uporaba lahko prispeva k boljši dostopnosti študijskih gradiv, omogoča in izboljšuje komunikacijo in sodelovanje med prostorsko ali časovno oddaljenimi udeleženci izobraževanja, izboljša možnosti za samopreverjanje in vrednotenje znanja (npr. kvizi, vprašalniki ipd.) ali pa se uporablja kot didaktični pripomoček pri izvajanju tradicionalnih oblik izobraževanja.

S *Smernicami* opredeljujemo učni model kombiniranega učenja (blended learning), pri katerem se tradicionalne oblike poučevanja dopolnjujejo ali delno nadomeščajo z oblikami e-izobraževanja. Priporočena je torej oblika študijskega procesa v virtualnem okolju, ki omogoča dvosmerno komunikacijo. Primeri:

1. E-predavanje:

- a) Vsako e-predavanje sestavlja vsaj eno e-gradivo, ki je pregledno strukturirano, primerno za samostojno učenje in po obsegu smiselno nadomešča enak obseg klasične izvedbe predavanja.
- b) E-predavanje je lahko avdio/video predavanje in/ali skupek gradiv, ki so med seboj povezana, npr. preko hipertekstovnih povezav.
- c) Priporočljivo je, da e-predavanje vključuje tudi krajše preverjanje znanja (npr. s kvizom med predavanjem ali po zaključku predavanja, ki omogoča tudi samopreverjanje pravilnosti odgovora, ali z razpravo v klepetalnici, kjer sodeluje izvajalec itd.).
- d) Če je e-gradivo za predavanje avdio/video predavanje, je lahko izvedeno v obliki spletne konference v realnem času, kjer so študenti prisotni preko spleta (angl. *webinar*) in/ali posneto.
- e) Vsako e-predavanje mora imeti možnost sinhrono (npr. pisne ali zvočne v videokonferenci) ali asinhrono (npr. forum, klepetalnica v spletnem učnem okolju) komunikacije, preko katere lahko študenti zastavijo vprašanje, izvajalec pa je dolžan nanje odgovoriti z namenom razjasnitve morebitnih nejasnosti pri e-predavanju.

2. E-vaje, e-seminarji:

- a) Učitelj oziroma sodelavec mora za e-vajo ali e-seminar pripraviti aktivnost, ki jo študent samostojno ali skupinsko izdela in odda (npr. kviz, oddaja mini eseja, računska naloga, sodelovanje v razpravi v klepetalnici ipd.). E-vaja oz. e-seminar morata biti zastavljena na način, da študenta zaposlita za čas, ki je primerljiv s klasično izvedbo vaje, seminarja.
- b) Študenti morajo dobiti odziv na oddano aktivnost v roku, ki je smiseln z vidika poteka pedagoškega procesa.

2. POGOJI ZA IZVAJANJE KOMBINIRANEGA UČENJA

Pogoji za izvajanje teh smernic naj upoštevajo:

- zagotovitev, upravljanje in vzdrževanje infrastrukture in opreme za uporabo IKT in spletnih učnih okolij vsem udeležencem,
- zagotovitev rednih in sprotnih usposabljanj za vse uporabnike,
- zagotovitev tehnične podpore uporabnikom,
- zagotovitev didaktične podpore učiteljem ter sodelavcem,

- spremljanje učinka uvedbe in izvedbe kombiniranega študija in študija na daljavo.

UL izvaja aktivnosti na področju:

- zagotavljanja infrastrukture za vzpostavitev integriranega študijskega okolja UL,
- usposabljanja učiteljev za z IKT podprto pedagoško delo,
- uporabe IKT in njihovih prilagoditev za integracijo ranljivih skupin študentov.

3. DELEŽ KONTAKTNIH UR, KI SE JIH LAHKO NADOMESTI Z E-UČENJEM

Za optimalno učinkovitost in racionalizacijo izvedbe ter doseganja načrtovanih učnih izidov z izvedbo določenega števila kontaktih ur v spletnem učnem okolju, se izvedbo kontaktnih ur v spletnem učnem okolju omeji na največ **25 %** od kontaktnih ur, navedenih v učnem načrtu posameznega predmeta.

Večji obseg, kot je določen s temi smernicami, lahko določi predstojnik organizacijske enote (oddelka, katedre, inštituta ...) na podlagi posebnih okoliščin.

Omejitev velja za študijske programe, ki so bili akreditirani za izvedbo na tradicionalen način. Študijski programi, ki so bili akreditirani kot študij na daljavo, se izvajajo skladno z določbami v akreditiranem programu.

4. IZVAJANJE DRUGIH OBLIK DELA S ŠTUDENTI V VIRTUALNEM OKOLJU

Zagovori zaključnih del, doktorskih predstavitev, govorilne ure in druge oblike dela s študenti, se izvajajo praviloma v fizičnih prostorih, po potrebi pa lahko pa tudi hibridno ali na daljavo.

5. URNIKI

Ne glede na obliko dela s študenti in okolje, v katerem se izvaja študijska dejavnost, je treba zagotoviti, da se izvaja skladno z urniki članice oziroma članic, ki izvajajo isti (interdisciplinarni) študijski program, oziroma da se ne moti študijskega procesa pri drugih predmetih oziroma programih.

Povzetek

Univerza v Ljubljani vstopa v digitalno preobrazbo visokošolskega prostora. V tem procesu se opira na dokumente in smernice Evropske komisije in nacionalne visokošolske politike. Obenem želi odigrati pomembno vlogo v kritični obravnavi vseh pasti in prednosti digitalizacije izobraževanja in poučevanja. Sprejemamo evropska izhodišča, da je digitalna pismenost pomembno orodje opolnomočenja, da prispeva k interaktivnemu, dinamičnemu in sprotnemu reševanju družbenih izzivov ter ustvarja priložnosti za povezovanje različnih skupnosti, nastanjenih na presečiščih akademskih, lokalnih in svetovnih okolij. Digitalna pedagogika je nezanemarljiv dejavnik v oblikovanju kreativnih učnih okolij in bogati izkustva učenja, interdisciplinarnega povezovanja in kritičnega mišljenja. IKT je temelj nastajajočih idej o mednarodno povezanih univerzitetnih učnih okolij in pogoj za vzgojo kritičnih, dobro informiranih in v znanosti podprtih državljskih aktivnosti in družbene participacije.

Da bi lahko odigrale vse te nove vloge, morajo univerze digitalni prehod zasnovati preudarno in s sprotnim kritičnim preverjanjem priložnosti in pasti. *Smernice* so mišljene kot prvi korak k oblikovanju celovitega načrta, ki bo Univerzo v Ljubljani v tem duhu usmerjal na poti v digitalizirano visokošolsko, raziskovalno in upravljavsko okolje.

Številka: 014-5/2022

prof. dr. Gregor Majdič

Datum: 27. 9. 2022

rektor